

Brüssel, 4. mai 2026
(OR. en)

8828/26

ENER 215
FISC 160
ECOFIN 563
COMPET 518
ENV 445
IND 303

SAATEMÄRKUSED

Saatja:	Euroopa Komisjoni peasekretär, allkirjastanud Martine DEPREZ, direktor
Kättesaamise kuupäev:	30. aprill 2026
Saaja:	Thérèse BLANCHET, Euroopa Liidu Nõukogu peasekretär
Komisjoni dok nr:	COM(2026) 850 final
Teema:	KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE turupõhiste elektri tarnehindade, jaeturu tõhusa konkurentsi ja jaemüügilepingute alusel paindlikkuse tasustamise edendamise kohta

Käesolevaga edastatakse delegatsioonidele dokument COM(2026) 850 final.

Lisatud: COM(2026) 850 final

Brüssel, 30.4.2026
COM(2026) 850 final

KOMISJONI ARUANNE NÕUKOGULE JA EUROOPA PARLAMENDILE

**turupõhiste elektri tarnehindade, jaeturu tõhusa konkurentsi ja jaemüügilepingute
alusel paindlikkuse tasustamise edendamise kohta**

SISSEJUHATUS

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiivi (EL) 2019/944¹ (elektrienergia siseturu ühiste normide kohta) (edaspidi „direktiiv (EL) 2019/944“ või „elektridirektiiv“) artikli 5 lõike 10 kohaselt peab komisjon esitama aruande selle kohta, kuidas rakendatakse artikli 5 sätteid, mis käsitlevad turupõhiseid tarnehindu ja riiklikku sekkumist tarnitava elektri hinnakujundusse.

Kooskõlas võetud kohustusega parandada energia taskukohasust ja võimaldada paindlikku osalemist elektriturgudel püüab komisjon, nagu on välja kuulutatud taskukohase energia tegevuskavas,² edendada paindlikkuse tasustamist elektri jaemüügilepingute³ alusel kui vahendit, mille abil tagada taskukohasem energia, sealhulgas vähendades elektri tarnimise kulusid.

Konkurentsivõimelised jaeturud ja nõudluse paindlikkus on tihedalt seotud taskukohase energia tegevuskava muude aspektidega, eelkõige nii komisjoni elektrifitseerimisstrateegiaga kui ka digitaliseerimisstrateegiaga, kus pööratakse samamoodi suurt tähelepanu tarbijasõbralikule elluviimisele⁴.

Käesoleva aruande esimeses jaos keskendutakse – nagu on ette nähtud direktiivi (EL) 2019/944 artikliga 5 – turupõhiste jaehindadele, mis on olulised selleks, et tekitada tarnijate vahel tõhus konkurents ja parandada tarbijatele turul tehtavaid pakkumisi. Samuti tuuakse selles välja tavad, et abistada liikmesriike artikli 5 rakendamisel. Turupõhised hinnad on olulised ka paindlike lepingute jaoks. Liikmesriikides, kus kasutatakse jätkuvalt hinnasekkumist, tuleb üleminekut tõhusale konkurentsile hoolikalt juhtida, et tagada taskukohasus, võimaldades samal ajal selgeid hinnasignaale, mis on aluseks paindlikele jaemüügilepingutele.

Turgude vastavusse viimisel tarbijate vajadustega mängib keskset rolli mitmesuguste vahendite abil saavutatav nõudluse paindlikkus,⁵ mis tagab taskukohasuse, kokkuhoiu ja süsteemi tõhususe. Paindlikkus toob kasu nii otse tarbijatele, tuues kaasa madalamad hinnad ja parema energiakasutuse, kui ka süsteemile laiemalt, vähendades kulusid ja suurendades tõhusust. Juhtpõhimõtte peab olema see, et paindlikkus teenib tarbijate huve, mitte ei koorma neid, ning et jaemüügipakkumised ja süsteemistiimulid töötatakse selleks, et tagada selgus, õiglus ja kaasavus. Selleks et nõudluse paindlikkusest praktikas kasu saada, tuleks seda aktiivselt edendada seal, kus see toob selget kasu. See puudutab eelkõige neid lõpptarbijaid, kes on valmis ja motiveeritud osalema jaeturul, aga ka energiasüsteemi kui tervikut.

Käesoleva aruande teises jaos keskendutakse paindlikkuse võimaldamisele jaemüügilepingutega, mille puhul tarbijad saavad reageerida hinnasignaale, muutes oma

¹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta direktiiv (EL) 2019/944 elektrienergia siseturu ühiste normide kohta ja millega muudetakse direktiivi 2012/27/EL (uuesti sõnastatud) (EMPs kohaldatav tekst) (ELT L 158, 14.6.2019, lk 125). Liikmesriigid pidid võtma direktiivi oma siseriiklikesse õigusnormidesse üle 31. detsembriks 2020. <http://data.europa.eu/eli/dir/2019/944/oj>.

² „Taskukohase energia tegevuskava. Energialiidu tõelise väärtuse ärakasutamine taskukohase tõhusalt toodetud puhta energia tagamiseks kõikidele eurooplastele“, COM(2025) 79 final.

³ Käesolevas dokumendis tähendavad jaeturul rakendatavad elektrivarustuslepingud peamiselt lepinguid, mille on sõlminud energiatarnijad ja tarbijad, kellel ei ole otsesest juurdepääsu hulgimüügitingimustele, nagu leibkonnad ja ettevõtjad (nt väikesed ja keskmise suurusega ettevõtjad ning mikroettevõtjad).

⁴ Nagu on teatatud taskukohase energia tegevuskavas, esitab komisjon elektrifitseerimise tegevuskava ning strateegilise tegevuskava energeetikasektori digitaliseerimise ja tehisintellekti kohta.

⁵ Määruse (EL) 2019/943 artikli 2 punkti 79 kohaselt on paindlikkus elektrisüsteemi suude kohaneda tootmis- ja tarbimisharjumuste ning võrgu kättesaadavuse varieeruvusega asjaomaste turuajavahemike lõikes.

elektritarbimist⁶. Sellise paindlikkuse võimaldamisega püütakse suurendada tarbijate kaasatust, innustades neid kohandama oma energiatarbimist kooskõlas pakkumise ja nõudluse dünaamikaga, ning samal ajal tagatakse taskukohasus ja kaitstakse vähekaitstud tarbijaid.

1. TURUPÕHISED TARNEHINNAD

Direktiivi (EL) 2019/944 artikli 5 lõikes 1 on sätestatud, et kõik tarnijad võivad vabalt määrata hinna, millega tarbijatele elektrit tarnida. Koos tarbijate õigusega valida endale tarnija on see elektridirektiivi üks põhielemente, et tagada aus konkurents ja avatud juurdepääs kõigile tarnijatele.

Artikkel 5 peaks võimaldama tarbijatel saada täit kasu liberaliseeritud elektrienergia siseturust, mis soodustab nii hinnapõhist kui ka muud konkurentsi elektritarnijate vahel, meelitab ligi uusi turuletulijaid ning lõppkokkuvõttes suurendab tarbijate valikuvõimalusi ja rahulolu. Liberaliseeritud energiaturud aitavad ka tagada, et tarbijad saavad täiel määral kasu suuremast paindlikkusest ja suurematest investeringutest taastuvatesse energiaallikatesse, panustades samal ajal tarbimiskaja kaudu võrgu stabiilsusesse. Lisaks artiklile 5 sisaldab elektridirektiiv muid meetmeid, mis hõlbustavad konkurentsi ja tarbijate valikuid, nagu hinnavõrdlusvahendid, täpsed arved, nutiarvestid ja õigus vaidluste kohtuvälisele lahendamisele.

Artikkel 5 võimaldab ka liikmesriikidel rangete kriteeriumide alusel sekkuda hinnakujundusse, et täiel määral toimivale konkurentsile üleminekul kaitsta energiaostuvõimetuid ja vähekaitstud tarbijaid või teenida kõigi leibkondade ja mikroettevõtjate huve. Sekkumine hinnakujundusse (mida nimetatakse ka reguleeritud hindade kohaldamiseks) tähendab seda, et piiratakse vähemalt ühe jaetarnija võimalust vabalt kindlaks määrata hind, millega ta müüb elektrit vähemalt ühe oma lepingu alusel⁷. Reguleeritud hinnad võivad olla tõhusad lõpptarbijate makstava energiahinna stabiliseerimisel. Samas võivad need kaotada tarbijate jaoks hinnasignaale, vähendada energiatõhususe stiimuleid ja mõjuda halvasti konkurentsile, mis pikas perspektiivis kahjustab tarbijaid.

Käesolevas aruandes hinnatakse hinnakujundusmehhanisme, mida on rakendatud liikmesriikide jaeturgudel alates elektridirektiivi jõustumisest 2019. aasta juulis. See põhineb artikli 5 lõike 9 kohaselt esitatud liikmesriikide aruannetel,⁸ ACERi analüüsidel ja andmetel, Eurostati andmetel ja dokumentide analüüsil.

Hoolimata viimaste aastate energiakriisist (mis on tingitud COVID-19 pandeemiast ja Venemaa põhjendamatust sissetungist Ukrainasse 2022. aastal), on märke konkurentsitingimuste paranemisest liidus, eelkõige liikmesriikides, kus hindade reguleerimist ei toimu. Siiski on veel palju arenguruumi. Liikmesriigid peavad koostama tegevuskava, milles visandatakse tee tõhusa konkurentsini ja millega tugevdatakse paindlikkuse suurendamist jaeturgudel.

Tekstikast 1. Riiklik sekkumine hinnakujundusse energiakriisi ajal

Energiakriis põhjustas 2022. aastal märkimisväärse jaehindade tõusu ning hinnatase püsis kõrge ka 2023. ja 2024. aastal.

⁶ Sellist tarbimiskaja nimetatakse tavaliselt hinnapõhiseks (või kaudseks) tarbimiskajaks, kuna tarbijad reageerivad muutustele elektri jaehinnas ja nihutavad oma tarbimise ajale, mil elekter on odavam.

⁷ Artikkel 5 ei hõlma selliseid sekkumisi nagu ühekordsed maksed leibkondadele, vautšerid ning käibemaksu- ja aktsiisivähendused, mis ei piira tarnijate võimalust vabalt hindu määrata. Hulgimüügituru sekkumised ei ole elektridirektiivi alusel lubatud.

⁸ Artikli 5 rakendamise kohta vastavalt artikli 5 lõikele 9.

Komisjon esitas kriisi ajal teatise „REPowerEU“⁹ (COM(2022) 108 final) osana suunised elektridirektiivi artikli 5 kohaldamise kohta. Suunistele järgnes nõukogu määrus (EL) 2022/1854 kõrgete energiahindadega seotud erakorraliste sekkumismeetmete kohta, millega ajutiselt laiendati liikmesriikide võimalusi sekkuda elektrihinna kujundamisse¹⁰.

Liikmesriigid kasutasid kriisi ajal selliseid sekkumisvahendeid nagu sekkumine jaehindadesse, käibemaksuvähendus ning leibkondade elektrikrediit ja vautšerid. Üldiselt tõi kriis kaasa selle, et paljudes liikmesriikides läksid tarbijad üle reguleeritud, ülempiiriga või muul viisil kaitstud pakkumistele. Ehkki enamik sekkumismeetmeid on lõpetatud, rakendati mõnda neist kuni 2025. aastani.

Elektridirektiivi läbivaatamisel lisati direktiivi artikkel 66a, mille kohaselt võib nõukogu välja kuulutada kogu liitu hõlmava või piirkondliku hinnakriisi, mis võimaldab liikmesriikidel rangetel tingimustel ajutiselt kehtestada omahinnast madalamaid hindu ja laiendada toetust VKEdele, et kaitsta konkurentsi, energiatõhusust ja nõudluse vähendamise stiimuleid.

1.1. Artikli 5 rakendamist käsitleva liikmesriikide aruandluse hetkeseis

Liikmesriigid on andnud artikli 5 rakendamise kohta aru¹¹ järgmiselt (enamik aruandeid saadeti 31. märtsiks 2025 ja need kajastavad olukorda sellel kuupäeval):

- 14 liikmesriiki teatasid, et nad ei ole kasutanud hinnasekkumist (Austria, Tšehhi, Saksamaa, Taani, Eesti, Kreeka, Soome, Horvaatia, Iirimaa, Luksemburg, Läti, Madalmaad, Rootsi ja Sloveenia);
- kolm liikmesriiki teatasid sekkumisest vaid energiaostuvõimetute ja vähekaitstud leibkondade huvides (Belgia, Itaalia ja Portugal);
- kuus liikmesriiki teatasid hinnasekkumisest kõigi leibkondade ja/või mikroettevõtjate huvides üleminekul täielikult konkurentsile rajatud turgudele (Bulgaaria, Hispaania, Prantsusmaa, Ungari, Leedu ja Slovakkia);
- kolm liikmesriiki teatasid sekkumisest hinnakujundusse, mis pidi lõppema 2025. aastal (Poola (septembris 2025), Portugal (detsembris 2025) ja Rumeenia (juulis 2025));
- kaks liikmesriiki osutasid erandile artikli 5 kohaldamisest¹² ja märkisid, et seetõttu ei ole aruandlus vajalik (Küpros ja Malta).

Artikli 5 lõike 8 kohaselt on liikmesriigid kohustatud teavitama komisjoni oma otsusest reguleerida jaehindu ühe kuu jooksul pärast otsuse vastuvõtmist. Sama kohustus kehtib mis tahes olulise muudatuse tegemisel käimasolevas kavas (nt kasu saavate isikute ringi laiendamine). Neid kohustusi tuleb täita süstemaatiliselt.

1.2. Hinnasekkumine vähekaitstud ja energiaostuvõimetute tarbijate huvides

Artikli 5 lõikes 2 on sätestatud, et liikmesriigid peaksid seadma esikohale sotsiaalpoliitika või muud kui hinnapõhised sekkumised, et kaitsta energiaostuvõimetuid või vähekaitstud tarbijaid. Need meetmed võiksid olla vormis, mis on sätestatud komisjoni soovitusel (2023/2407)

⁹ [„REPowerEU: Euroopa ühismeede taskukohasema, kindlama ja kestlikuma energiavarustuse tagamiseks“, COM\(2022\) 108 final.](#)

¹⁰ Ülevaade selle määruse rakendamisest on esitatud [komisjoni aruandes Euroopa Parlamendile ja nõukogule kõrgete energiahindadega seotud erakorraliste sekkumismeetmete läbivaatamise kohta kooskõlas nõukogu määrusega \(EL\) 2022/1854.](#)

¹¹ Komisjon koostas 2024. aastal aruandevormi, et lihtsustada selle nõude täitmist.

¹² Artikli 66 lõige 4 (Küpros, praegu on käimas töö erandi uuendamiseks) ja artikli 66 lõige 5 (Malta).

energiaostuvõimetuse kohta,¹³ milles keskendutakse struktuursetele lahendustele selle probleemi leevendamiseks.

Sellest olenemata võimaldab artikli 5 lõige 3 liikmesriikidel kasutada hinnakujunduse puhul riiklikku sekkumist. Selline sekkumine peab olema osa riikliku energia- ja kliimakava raames toimuvast laiemast sekkumisest, mille eesmärk on toetada vähekaitstud ja energiaostuvõimetuid inimesi¹⁴.

Artikli 5 lõikega 4 on ette nähtud, et riiklik sekkumine vähekaitstud leibkondadele tarnitava elektri hinnakujundusse peab teenima üldist majandushuvi, olema läbipaistev ja mittediskrimineeriv, tagama tarnijatele võrdse juurdepääsu, olema ajaliselt piiratud ja proportsionaalne ning ei tohiks tekitada turuosalistele diskrimineerival viisil lisakulusid.

Belgia, Itaalia ja Portugal teatasid sekkumisest hinnakujundusse (sotsiaaltariifide kaudu), mida kohaldatakse üksnes vähekaitstud ja energiaostuvõimetute leibkondade suhtes. See sekkumine on osa nende riikide laiemast energiaostuvõimetuse vastu võitlemise strateegiast. Hispaania on võtnud kasutusele mehhanismi *bono social*, mida võib samuti käsitada artikli 5 lõike 3 kohase sekkumisena.

Kui Belgias piirdub sekkumise turuosa 9,9 %ga leibkondadest,¹⁵ siis Itaalias hõlmab vähekaitstud tarbijate huvides rakendatav hinnasekkumine *esercanti maggior tutela per clienti vulnerabili* 35 % leibkondadest, kuna abikõlblikkuse tingimused on laiemad¹⁶. Portugalis on sotsiaaltariif¹⁷ määratletud sotsiaalpoliitika meetmena pikaajalises riiklikus energiaostuvõimetuse vastu võitlemise strateegias (*Estratégia Nacional de Longo Prazo para o Combate à Pobreza Energética*) aastateks 2023–2050. Aastal 2022 rakendati tariifi 13 % elektritarbijate suhtes¹⁸.

Liikmesriike kutsutakse üles rakendama energiaostuvõimetute leibkondade puhul pigem struktuursete meetmeid, nagu energiatõhusaks renoveerimine, kui taskukohasuse meetmeid, nagu sissetulekutoetus ja sotsiaalhoolekandeprogrammid või ajutine finantsabi. Sotsiaaltariife võib kasutada osana laiemast sihipärasest lähenemisviisist, et leevendada otseseid raskusi.

1.3. Hinnasekkumine kõigi leibkondade ja mikroettevõtjate huvides üleminekul tõhusale konkurentsile

Elektridirektiivi artikli 5 lõike 6 kohaselt võivad liikmesriigid üleminekul täielikult toimivale konkurentsile elektri hindu ajutiselt reguleerida. See võimaldab sekkumist piiratud aja jooksul, mil konkurentsist tulenev kasu ei ole veel täielikult realiseerunud.

Tõhusale konkurentsile ülemineku raames toimuva hinnasekkumise kriteeriumeid, mis on sätestatud artikli 5 lõikes 7, kohaldatakse kumulatiivselt artikli 5 lõikes 4 sätestatud kriteeriumidega üldise eesmärgiga luua tugev õigus- ja majandusstruktuur, et hoida ära

¹³ Komisjoni 20. oktoobri 2023. aasta soovitus (EL) 2023/2407 energiaostuvõimetuse kohta, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/ET/TXT/?uri=OJ:L_202302407.

¹⁴ Direktiivi artikli 5 lõikes 5 on osutatud energialiidu ja kliimameetmete juhtimist käsitleva määruse (EL) 2018/1999 artikli 3 lõike 3 punktile d ja artiklile 24, mille kohaselt peavad liikmesriigid kirjeldama oma lõimitud riiklikus energia- ja kliimakavas energiaostuvõimetust käsitlevaid poliitikasuundi ja meetmeid, sealhulgas sotsiaalpoliitika meetmeid ja muid asjakohaseid riiklikke programme.

¹⁵ CEER ja ACER, 2023. Võrdlusena olgu öeldud, et 2023. aastal oli energiaostuvõimetuse määr Belgias ligikaudu 6 %.

¹⁶ Abikõlblikud on tarbijad, kes on saanud 75aastaseks, tarbijad, kellel on õigus saada sotsiaaltoetust majandusliku olukorra või tervisliku seisundi tõttu (vajavad elektritoetega meditsiiniseadmeid), puuetega inimesed, inimesed, kes elavad pärast katastroofi ajutisel elamispinnal, ning inimesed, kes elavad omavahel ühendamata elektrivõrkudega väikesaartel.

¹⁷ Sotsiaaltariifi suhtes ei kohaldata artikli 5 lõiget 3, kuna „vähekaitstud tarbijad saavad valida endale tarnija ja allahindlust kohaldatakse võrgutasu suhtes“, mistõttu tarnijatele jääb vaband määrata kindlaks hind.

¹⁸ Direção-Geral de Energia e Geologia, „Estratégia Nacional de Longo Prazo para o Combate à Pobreza Energética“ (RCM 11/2024, 8.1.2024). 2024. <https://www.dgeg.gov.pt/media/rgicnggr/rcm-11-2024-08-01-2024-estrat%C3%A9gia-nacional-de-longo-prazo-para-o-combate-%C3%A0-pobreza-energ%C3%A9tica.pdf>

turumoonutusi. Kriteeriumid hõlmavad muu hulgas edusammude hindamist, tarnijate mittediskrimineerivat kohtlemist, kulusid ületavat hinnataset, sekkumisest kasu saavate isikute teavitamist muudest konkureerivatest pakkumistest ning ristsubsideerimise vältimist tarbijate vahel, kellele tarnitakse elektrit turuhinnaga, ja tarnijate vahel, kellele tarnitakse elektrit reguleeritud hinnaga. Kui mõni riik on edukalt lõiminud hindade reguleerimise turu järkjärgulise liberaliseerimisega, siis teised on alles ülemineku alguses. Turudünaamika osutab märkimisväärsetele erinevustele: näiteks 18 % Portugali, 27,3 % Leedu, 29 % Hispaania, 57 % Prantsusmaa ja 63 % Poola leibkondadest sõltub ikka veel reguleeritud tariifidest¹⁹. Need riigid on teatanud, et nad täidavad artikli 5 lõike 7 punktis a sätestatud nõudeid, võttes meetmeid konkurentsi suurendamiseks ja jälgides edusamme. Kõik neist ei ole siiski kehtestanud selgeid tähtaegu oma kavade läbivaatamiseks.

Samas mitmes liikmesriigis, näiteks Ungaris, Slovakkias ja Bulgaarias, kohaldatakse reguleeritud tariife peaaegu kõigi kodutarbijate suhtes²⁰. Mõnes liikmesriigis hõlmavad meetmed endiselt väikeseid ja keskmise suurusega ettevõtjaid (VKEd). Kuigi sellised meetmed olid kriisi ajal määruse (EL) 2022/1854 alusel lubatud, on need elektridirektiiviga vastuolus.

Artikli 5 lõike 7 punktiga a on ette nähtud, et riiklikule hinnasekkumisele „peavad lisanduma meetmed, mille eesmärk on saavutada tõhus konkurents, ning nende meetmetega saavutatud edusammude hindamise meetoodika“. Selle kohustuse täitmiseks võivad liikmesriigid koostada meetmetele üles ehitatud tegevuskava, mis sisaldab kindlaksmääratud vahe-eesmärke ja hindamise meetoodikat koos näitajatega. Tegevuskavas tuleks esitada meetmed, millega vähendada moonutusi hinnamehhanismides, suurendada turusignaalide läbipaistvust ja tagada tarnijate vaheline aus konkurents kooskõlas artikli 5 lõikes 7 sätestatud laiemate kriteeriumidega.

Sidudes tarnehinnad turudünaamikaga, saavad liikmesriigid hoogustada investeerimist taastuvenergiasse, suurendada võrgu stabiilsust ja parandada kulude pikaajalist prognoositavust tarbijate jaoks. Tegevuskava peaks hõlmama ka **konsulterimist sidusrühmadega**, sealhulgas energiatootjate, tarbijate ja reguleerivate asutustega, et käsitleda taskukohasuse ja turu volatiilsusega seotud muresid. Struktureeritud lähenemisviis mitte üksnes ei kiirenda taastuvate energiaallikate integreerimist, vaid tagab ka selle, et liikmesriigid suudavad jätkuvalt vastu panna välistele vapustustele, nagu geopoliitilised häired või ootamatud muutused energianõudluses.

Mitu liikmesriiki on edukalt edendanud tõhusat konkurentsi energia jaemüügiturul, kaitstes samal ajal tarbijate huve. Näiteks Iirimaa rakendas aastatel 2000–2011 etapiviisilist lähenemisviisi turu avamiseks, liberaliseerides samal ajal hulgimüügiturgu. Leedu on jõudnud konkurentsi juurutamisega jaeturul lõppjärku, olles näidanud üles vastupanuvõimet hoolimata energiakriisist. Kolm liikmesriiki on teatanud jaemüügihindade kujundamisse sekkumise järkjärgulisest lõpetamisest: Rumeenia (alates 2025. aasta juulist), Poola (alates 2025. aasta septembrist) ja Portugal (alates 2025. aasta detsembrist). Neist näidetest on näha, kuidas järkjärguliste ja sihipäraste strateegiatega on võimalik tasakaalustada turudünaamikat ja tarbijakaitset.

Artikli 5 lõike 4 punktide c ja d ning artikli 5 lõike 7 punkti b kohaselt ei tohi sekkumisega põhjendamatult eelistada ega seada ebasoodsasse olukorda konkreetseid sekkumisest kasu saavaid isikuid või tarnijaid. Kõigil elektritteenustajatel peab olema tarbijatele võrdne juurdepääs ja sekkumisega kaasnev finantskoormus tuleb jaotada õiglaselt²¹. Need sätted tagavad võrdsed

¹⁹ ACERi 2025. aasta turuseire aruanne.

²⁰ ACERi 2024. aasta turuseire aruanne, lk 23.

²¹ Vt ka kohtuotsus, Euroopa Kohus, 20. aprill 2010, Federutility, C-265/08, ECLI:EU:C:2010:205, punktid 45 ja 46.

tingimused ja hoiavad ära turu killustumise, mis on väga oluline turgudel, mida valitseb (juba mõnda aega) üks tarnija. Konkreetsete tarnijad ei tohiks saada põhjendamatu eelist ei reguleeritud hindade brändimise kaudu ega võimaluse kaudu kasutada reguleeritud hindade raamistikku selleks, et reklaamida oma muid turupõhiseid lepinguid.

Viies tarnehinnad vastavusse turutingimustega, saavad liikmesriigid anda tarbijatele selgema hinnasignaale ning samal ajal toetada investeringuid taastuvenergiasse, tugevdada võrku ja parandada kulude pikaajalist prognoositavust leibkondade jaoks. Sellest tulenevalt peaksid hinnasekkumist kasutama liikmesriigid üldesmärgina koostama turupõhiste tarnehindade üleminekuks selge ja tähtajalise tegevuskava, mis on kooskõlas reformitud ELi turukorralduse põhimõtete ja puhtale energiale ülemineku eesmärkidega.

Komisjon uurib täiendavalt iga liikmesriigi kavatsust selline tegevuskava koostada ja seda rakendada. Komisjon hindab ka ELi normide ja põhimõtete järgimist ning tõhustab liikmesriikidega tehtavat koostööd, et tegeleda mis tahes lahendamata küsimustega.

Kuigi direktiiviga (EL) 2019/944 ei ole ette nähtud uut aruandekuupäeva pärast 1. jaanuari 2025, kutsutakse liikmesriike üles andma riiklike energia- ja kliimaalaste eduaruannete kaudu korrapäraselt aru konkurentsi taseme kohta elektri jaeturul. See aruandlus võib sarnaneda gaasidirektiivi (2024/1788) artikli 4 lõike 9 kohase aruandlusega, mida nõutakse iga kahe aasta tagant.

Artikli 5 lõikes 4 sätestatud põhimõtete kohaldamine

Liikmesriikidel on ulatuslik kaalutusõigus selle kindlaksmääramisel, mida kujutavad endast üldist majandushuvi pakkuv teenus ja sellega seotud avaliku teenuse osutamise kohustus. Liikmesriigid on tõlgendanud artikli 5 lõike 4 punktis a sätestatud kriteeriume „üldine huvi“, „vajalik“ ja „proportsionaalne“ eri moel²². Federutility kohtuasjas tehtud otsuses kirjeldab Euroopa Kohus proportsionaalsuse põhimõtet seoses riikliku sekkumisega maagaasi hinnakujundusse, tagamaks, et riikliku sekkumise ülesehitus ja kohaldamine on sihipärane, tõhus ja asjakohaselt tasakaalustatud – eelkõige peab sekkumine olema ajaliselt piiratud taotletava eesmärgi saavutamiseks rangelt vajalikkuga.

Artikli 5 lõike 4 punktis d nõutakse, et igasugune riiklik sekkumine hinnakujundusse peab olema ajaliselt piiratud ja sellest kasu saavate isikute suhtes proportsionaalne. Seda nõuet tuleb tõlgendada laiemas proportsionaalsuse ja üldise huvi taotlemise kontekstis. Täpsemalt peab sekkumine olema kooskõlas riiklikult kindlaks määratud eesmärkidega, nagu võitlus energiaostuvõimetuse vastu või tõhusale konkurentsile ülemineku hõlbustamine. Ajaline piirang võimaldab korrapäraselt läbivaatamist, et kontrollida, kas kõik artiklis 5 kindlaks määratud sekkumiskriteeriumid on endiselt täidetud. Kui meetmeid jätkatakse või pikendatakse, tuleks teatada neist komisjonile uuesti, tuginedes uuele vajalikkuse hindamisele.

1.4. Konkurentsi ulatus liikmesriikides

Elektridirektiivi, eelkõige selle artikli 5 üks põhieesmärke on tagada tõhus konkurents elektri jaeturudel. 18 liikmesriiki teatasid oma aruandes, et tõhus konkurents jaemüügi tasandil on nende arvates olemas, viis liikmesriiki²³ teatasid, et seda ei ole.

²² See autonoomia on sõnaselgelt tagatud mitmesuguste ELi õigusaktidega ja seda kinnitab liidu kohtute praktika. Euroopa Liidu Kohus on järjekindlalt tunnistanud, et liidu õigus ei takista liikmesriikidel võtta üldist majandushuvi pakkuvate teenuste määramisel arvesse oma riikliku poliitika eesmärke.

²³ Austria, Kreeka, Hispaania, Itaalia ja Poola.

Kaks laialdaselt kasutatavat konkurentsinäitajat on Herfindahli-Hirschmani indeks (HHI) ja tarnija vahetamise määr²⁴. HHI puhul kasutatakse tarnijate turuosasid, et mõõta turu kontsentreeritust, kusjuures väike kontsentreeritus tähendab palju tarnijaid ja seega suuremat konkurentsi ning suur kontsentreeritus väiksemat konkurentsi. Alates 2019. aastast on keskmine HHI ELis veidi langenud, mis osutab konkurentsitingimuste mõningasele paranemisele. Liidu piires on erinevusi: mõnes liikmesriigis²⁵ on konkurents suurenenud, teistes²⁶ vähenenud. Üldiselt täheldati liikmesriikides, kus hindu ei reguleeritud, konkurentsi paranemist, samal ajal kui liikmesriikides, kus peaaegu kõigi leibkondade suhtes kohaldati reguleeritud hindu, konkurents veidi vähenes (HHI tõusis 1,7 %). Kriis ei mõjunud konkurentsile hästi: kui vaadelda 12 liikmesriiki, kellel on olemas järjepidevad iga-aastased andmed turukontsentratsiooni kohta, siis (kaalumata) keskmine HHI tõusis 4,7 %²⁷. See on osaliselt seletatav konsolideerimisega ja tarnijate turult lahkumisega²⁸ (kriisi tõttu) mõnes liikmesriigis.

Äritarbijate segmendis on HHI liikmesriikides üldiselt madalam kui kodutarbijate puhul. Ehkki konkurentsitingimused selles segmendis on alates 2019. aastast mõnevõrra paranenud, mõnes liikmesriigis need 2022. ja 2023. aastal halvenesid.

Tarnija vahetamise määr on liikmesriigiti väga erinev. Kõrgemad määrad osutavad turule, mis rajaneb tervel konkurentsil, madalamad määrad on märk tarbijate piiratud valikutest või vähesest kaasamisest. Mõnes liikmesriigis ületab see näitaja aeg-ajalt 20 %, ²⁹ teistes jääb see pidevalt alla 5 %³⁰. Alates elektridirektiivi kehtestamisest on tarnija vahetamise määr enamikus liikmesriikides tõusnud nii kodutarbijate³¹ kui ka äritarbijate³² segmendis. Kodutarbijate puhul tõusis ELi keskmine määr kriisi alguses 2022. aastal 8,7 %-lt 9 %-le, kuid 2023. aastal see langes (7,15 %-le), mis võis olla tingitud kriisi mõjust tarnijatele ja riikliku sekkumise põhjustatud dünaamikast. Sarnast suundumust täheldati ka äritarbijate puhul.

ACER on märkinud, et neist liikmesriikidest, kus tarnija vahetamise määr on alla 10 %, on peaaegu kolmveerandil (73 %) turgu valitsev tarnija³³. Samuti on ACER täheldanud, et tarnija vahetamist võib pärssida hinnasekkumine – liikmesriikides, kus tarnija vahetamise määr on suurem kui 10 %, on hinnasekkumisega hõlmatud kodutarbijate osakaal suhteliselt väiksem. Tarnija vahetamise määr on liikmesriigiti erinev ka äritarbijate puhul. Üldiselt vahetavad äritarbijad tarnijat sagedamini kui kodutarbijad: 2023. aastal oli keskmine määr äritarbijate segmendis kaks korda kõrgem kui kodutarbijate omas.

Kokkuvõttes näib, et pärast elektridirektiivi kehtestamist on konkurentsitingimused energiahindade kriisi mõjust hoolimata veidi paranenud. Tingimused on liikmesriigiti siiski erinevad. Paljud turud on endiselt suhteliselt kontsentreeritud ja suur hulk vastanutest (21,7 %) leiab, et nende liikmesriigi elektri jaeturul puudub tõhus konkurents.

Liikmesriigid esitasid oma aruandes ajakohastatud teavet konkurentsitingimuste parandamisel ette tulnud raskuste kohta³⁴. Kõige sagedamini nimetati järgmist nelja takistust:

²⁴ Andmed mõlema näitaja kohta on esitanud ACER.

²⁵ Taani, Hispaania, Prantsusmaa, Itaalia, Läti ja Portugal.

²⁶ Eesti, Soome ja Sloveenia.

²⁷ HHI keskmine muutus aastate 2021 ja 2022 võrdluses järgmises 12 liikmesriigis: Taani, Eesti, Hispaania, Soome, Prantsusmaa, Horvaatia, Iirimaa, Itaalia, Leedu, Läti, Portugal ja Sloveenia.

²⁸ Vt ACERi 2023. aasta turuseire aruande „[Energy Retail and Consumer Protection](#)“ tabel 10. Sel ajavahemikul lahkus turult märksa rohkem tarnijaid kui juurde tuli.

²⁹ Hispaania, Itaalia ja Poola.

³⁰ Austria, Bulgaaria, Horvaatia, Leedu, Poola ja Slovakkia.

³¹ Määr tõusis 17 liikmesriigis neist 23st, mille kohta on kättesaadavad andmed.

³² Määr tõusis 15 liikmesriigis neist 22st, mille kohta on kättesaadavad andmed.

³³ ACERi 2024. aasta turuseire aruanne, [ACER-CEER 2024 MMR Retail-1.pdf](#).

³⁴ Vaid kolm liikmesriiki (Rootsi, Sloveenia ja Läti) teatasid, et ühtki konkurentsi pärssivat tuvastatavat takistust ei ole.

- 1) madal tarnija vahetamise määr ja/või tarbijate vähene kaasatus (11 liikmesriiki);
- 2) turgu valitseva turuosalise mõju (10 liikmesriiki);
- 3) turu väiksus (9 liikmesriiki);
- 4) vähene juurdepääs hulгимүүгитурule ja muu konkurentsivastane tegevus turul (5 liikmesriiki).

Liikmesriikidele on kättesaadavad igal juhul kasulikud meetmed, mis võivad märkimisväärselt suurendada konkurentsi, turu pikaajalist vastupanuvõimet ja tarbijate valikuvõimalusi. Need meetmed parandavad läbipaistvust, tagavad tarnijatele õiglase pääsu hulгимүүгитурule ja suurendavad jaemüügilepingute paindlikkust. Meetmeid kirjeldatakse järgmises punktis.

Liikmesriigid peaksid seadma prioriteediks kehtivate õigusaktide kohaldamise, et tagada sidusus energia siseturul tervikuna, ning samal ajal on võimalik valida vormi ja meetodi direktiividele omase ühise eesmärgi saavutamiseks. On väga oluline, et liikmesriigid rakendaksid täielikult elektridirektiivi, nagu seda on muudetud elektrituru korraldust käsitleva direktiiviga (EL) 2024/1711. Nende õigusnormide hilinenud või mittetäielik ülevõtmine võib vähendada õigusnormide tõhusust ja pikendada energiaalast ebakindlust. Komisjon kinnitab oma valmisolekut toetada ja kiirendada asjakohaste ELi õigusaktide nõuetekohast rakendamist.

1.4.1. Riiklikud meetmed konkurentsi parandamiseks turul

Liikmesriikide aruannetes toodi välja meetmed, mida on võetud konkurentsi parandamiseks alates elektridirektiivi kehtestamisest. Need hõlmasid järgmist:

1. meetmed, millega tagada õiglase ja läbipaistev juurdepääs hulгимүүгитурule (16 liikmesriiki);
2. võrdlemisvahendite kasutuselevõtt³⁵ (14 liikmesriiki);
3. menetluste lihtsustamine, et hõlbustada uute tarnijate turuletulekut (12 liikmesriiki);
4. tarbijatele suunatud reklaamid ja teavituskampaaniad (9 liikmesriiki);
5. erikohustuste kehtestamine turgu valitsevatele tarnijatele (8 liikmesriiki);
6. seadusandlike ja regulatiivsete täiustuste tegemine (8 liikmesriiki).

Tõhusat konkurentsi elektri jaeturgudel pärsib endiselt mõne turuosalise valitsev seisund nii tootmises kui ka tarnimises. Turu toimimise seisukohast on väga oluline tagada tarnijatele õiglase ja võrdne juurdepääs hulгимүүгитурule, sealhulgas elektrituru reformiga³⁶ kasutusele võetud elektristulepingute ja hinnavahelepingute kaudu, eelkõige märkimisväärse turukontsentratsiooniga liikmesriikides.

Selleks et parandada artikli 5 rakendamist, peaksid liikmesriigid võtma meetmeid turu tasakaalustamiseks, tagades kõigile tarnijatele võrdse ja õiglase juurdepääsu hulгимүүгитурule ning säilitades täieliku läbipaistvuse.

Konkurentsi jaoks on vaja ka edendada mittefossiilset paindlikkust kõigis jaeturu lepingutes, sealhulgas reguleeritud turgudel. Arvestades võrgupiiranguid ja vajadust taskukohase energia järele, on muutunud oluliseks lahenduseks paindlikud elektrivarustuslepingud.

Paindlikumate lepingute jaoks on tähtis nutiarvestite kasutuselevõtt. Paindlikkus on nüüd lõimitud paljudesse jaemüügipakkumistes – alates dunaamilisest ja tarbimisajal põhinevast hinnakujundusest kuni hübriidmudeliteni, milles on ühendatud stabiilsus ja

³⁵ See on elektridirektiivi artikli 14 kohaselt kohustuslik.

³⁶ Määrus (EL) 2024/1747, millega muudetakse määruseid (EL) 2019/942 ja (EL) 2019/943 seoses liidu elektrituru korralduse parandamisega.

reageerimisvõime –, millega pakutakse tarbijatele uusi viise vähendada arveid ja toetatakse võrgu stabiilsust.

Prantsusmaa ja Hispaania on näidanud, et paindlikkus võib toimida ka reguleeritud tariifide korral selliste mehhanismide kaudu nagu päeva-/öötariif ja hulгимүүгига seotud struktuurid.

Liikmesriigid peaksid kiirendama nutiarvestite kasutuselevõttu ja selle toetamiseks rakendama selgeid tarbijate kaasamise strateegiaid, et maksimeerida osalemist paindlikes pakkumistes. Nad peaksid julgustama kõiki tarnijaid, sealhulgas reguleeritud tarnijaid, kui on võimalik rakendada paindlikkuselemente, nagu tarbimisaeg või hübriidne hinnakujundus, tagades samal ajal tarbijakaitse.

Mis puudutab paindlikkuse kombineerimist hindade reguleerimisega, siis elektrituru korraldust käsitleva direktiivi artiklis 66a sätestatud raamistik tagab, et leibkondadel ja VKEdel on stiimulid vähendada tarbimist isegi reguleeritud hindade korral. Mitu liikmesriiki kohaldas seda põhimõtet edukalt energiakriisi ajal. Liikmesriigid võiksid rakendada artiklis 66a sätestatud kriteeriume ka ajal, mil kriisi ei ole, kaitstes tarbijaid ja säilitades hinnasignaale.

2. NÕUDLUSE PAINDLIKKUSE ROLL ENERGIASÜSTEEMI ÜMBERKIJUNDAMISEL

2.1. Paindlikkus kui üks peamisi tarbijakeskse vähese süsinikuheitega elektrisüsteemi võimaldajaid

Nõudluse paindlikkus võib toetada tõhusat ja konkurentsivõimelist elektri jaeturgu ning tuua kasu nii otse tarbijatele kui ka laiemale süsteemile. Jaemüügi paindlikuks muutmine aitab integreerida erinevatest taastuvatest energiaallikatest toodetud energiat ja annab tarbijatele võimaluse oma energiatarbimist paremini juhtida. Paindlikkuse jaoks on vaja tõhusat õigusraamistikku, mis kaitseb tarbijaid, edendab võrdset juurdepääsu ja tagab taskukohasuse. Muudatuse elluviimiseks on oluline nutiarvestite taristu.

Üldiselt peaks tarbijatel olema soovi korra võimalik olla turul aktiivne ja paindlik. Selleks vajavad tarbijad selget õigusraamistikku, uuenduslikke lahendusi, tooteid, mille seast valida, ning õiglaseid hindu ja hüvesid. Lisaks peaks tarbijatel olema nutiarvestisüsteemide³⁷ kaudu ja tõhusa andmete juurdepääsu korra alusel juurdepääs teabele ja vahenditele, mis võimaldavad neil teha teadlikke valikuid.

Sama tähtis on hoolt kanda selle eest, et paindlikkuses osalevad lõpptarbijad on kaitstud tugevate kaitsemeetmetega, mis käsitlevad lepingulisi kokkuleppeid, läbipaistvust ning teavet toodete ja hindade kohta, ning tagada samal ajal andmekaitse. Tarnijad, kes pakuvad paindlikke jaemüügilepinguid ja eelkõige dünaamilise hinnaga lepinguid, peaksid asjakohaselt teavitama tarbijaid nende pakkumistega seotud riskidest ja kasust.

Peale selle tuleb aktiivselt suurendada tarbijate teadlikkust; sihipärased teavituskampaaniad ja algatused võivad aidata juhtida tähelepanu paindlikkuses osalemise võimalikele kasuteguritele ja riskidele, toetades teadlikku kaasamist ja julgustades rohkem tarbijaid selles osalema.

2.2. Tarbimiskaja programmid

Elektridirektiivi artikli 2 punktis 20 on tarbimiskaja määratletud kui elektri tarbimise koormuse muutmine lõpptarbijate poolt, mis seisneb normaalse või jooksva tarbimise muutmises vastuseks turusignaalidele, sealhulgas vastuseks ajas muutuvale elektri hinnale või rahalistele stiimulitele, või vastuseks lõpptarbijate kas iseseisvalt või energiavahendaja kaudu tehtud ja aktsepteeritud pakkumisele müüa organiseeritud turu hinnaga tarbimise vähendamist või suurenemist.

Tarbimiskaja programmid jagunevad tavaliselt hinnapõhisteks (kaudsed) ja stiimulipõhisteks (otsesed). Stiimulipõhise tarbimiskaja puhul lepivad tarbijad (sageli kolmanda isiku kaudu) eelnevalt kokku oma elektritarbimise vähendamises või nihutamises otsese rahalise hüvitise eest. Praktikas rakendatakse sellist paindlikkust peamiselt tasakaalustamisturgudel, kõrvalteenuste ja asjakohasel juhul reservvõimsuse mehhanismide puhul. Leibkondade, ettevõtjate ja väikeste tööstustarbijate väiksemate paindlike koormuste ning salvestusressursside koondamisel mahtudeks, mis on piisavalt suured, et sisuliselt osaleda elektriturgul ja osutada süsteemile teenuseid, on oluline roll energiavahendajatel.

Stiimulipõhise tarbimiskaja jaoks on tähtis tagada, et energiavahendajatel, sealhulgas sõltumatutel energiavahendajatel, on turgudele läbipaistev ja mittediskrimineeriv juurdepääs ning et tarbijad saavad hõlpsasti liituda nende teenustega.

Paindlikud jaemüügilepingud kuuluvad hinnapõhise tarbimiskaja alla. Selle puhul reageerivad tarbijad aja jooksul muutuvatele elektri hindadele, nagu tarbimisajal põhinevad tariifid,

³⁷ Direktiivi (EL) 2019/944 artikli 2 punktis 23 esitatud määratluse kohaselt on nutiarvestisüsteem „elektrooniline süsteem, mis on võimeline mõõtma võrku saadetud elektrit ja võrgust tarbitud elektrit ja mis annab rohkem teavet kui tavaarvesti ning suudab elektroonilist sidet kasutades edastada ja vastu võtta andmeid teavitamise, seire ja kontrolli eesmärgil“.

dünaamilised hinnad või tippajatariffid, ning kohandavad vastavalt oma tarbimist, võtmata eraldi sõnaselget kohustust tagada konkreetne koormuse vähendamine.

2.3. Õigusraamistik

Nõudluse paindlikkuse raamistik, sealhulgas turuosaliste peamised rollid ja kohustused, ning paindlikku elektrienergia jaemüüki reguleeriv kord on kehtestatud puhta energia paketiga. Direktiiviga (EL) 2019/944, mida on muudetud elektrituru korraldust käsitleva direktiiviga,³⁸ ja elektrimäärusega (EL) 2019/943,³⁹ mida on muudetud määrusega (EL) 2024/1747,⁴⁰ on ette nähtud õigusraamistik paindlike jaemüügipakkumiste jaoks, sealhulgas sätted, mis võimaldavad tarbijatel sõlmida paindliku koormuse, näiteks elektrisõidukite laadimise ja soojuspumpade jaoks eraldi lepingu, mis ei hõlma muud kodumajapidamises tarbitavat elektrit.

Tarbimiskaja on kõige tõhusam siis, kui tarbijatel on juurdepääs turupõhistele jaehindadele, mida nõutakse elektridirektiivi artiklis 5. Liikmesriikides, kus kasutatakse endiselt hinnasekkumist, tuleb sekkumise lõpetamist hoolikalt juhtida, et tagada taskukohasus, võimaldades samal ajal selgeid hinnasignaale, mis on aluseks paindlikele elektrivarustuslepingutele.

Elektridirektiivi artikliga 11 täiendatakse tarnija vaba valimist ja turupõhiseid tarnehindu käsitlevaid põhisätteid, nõudes, et nutiarvestit omavatele lõpptarbijatele peab olema turul kättesaadav vähemalt üks dünaamilise elektrihinnaga leping. Selleks et tagada läbipaistvus ja usaldus ning hõlbustada teadlike otsuste tegemist, peavad tarnijad enne, kui tarbija lepingule alla kirjutab, selgelt kirjeldama võimalikke kasutegureid ja riske.

Neid sätteid tugevdavad artikkel 13 agregeerimislepingute kohta ning artiklid 15 ja 17, millega on määratud kindlaks aktiivse tarbijana tegutsemise ja agregeerimise kaudu tarbimiskajas osalemise kord. Liikmesriigid on kohustatud tagama tarbijatele ja energiavahendajatele mittediskrimineeriva juurdepääsu kõikidele elektriturgudele, luues sobivad turumehhanismid, mis võimaldavad paindlikkust, et osaleda ja olla vääriliselt hinnatud kõigil turgudel.

Olemasolevat raamistikku täiendavad ja tarbimiskaja kasutuselevõttu toetatavad veelgi tulevased õigusnormid, nagu tarbimiskaja võrgueeskiri, millega kehtestatakse ühine ELi raamistik paindlikkuse aktiveerimiseks ja tasustamiseks turgudel,⁴¹ ning rakendusakt, milles käsitletakse andmete koostalitlusvõimet tarbimiskaja jaoks,⁴² mis hõlbustab juurdepääsu asjakohastele andmetele. Lisaks aitab nutiseadmeid käsitlev tegevusjuhend⁴³ tagada, et nutikodudes kasutatavad ühendatud seadmed suudavad sujuvalt reageerida paindlikele elektrivarustuslepingutele, tugevdades sellega nii tarbijate osalemist kui ka süsteemi tõhusust.

2.4. Nutiarvestite võtmeroll

Selleks et tarbijad saaksid tarbida energiat paindlikult, on olulised nutiarvestid, mis võimaldavad tarbimisaja põhiseid arveid ja reaalajas teavet ning toetavad automatiseerimist. Nutiarvestid tagavad ka parema ja turvalise juurdepääsu mõõtmis- ja tarbimisandmetele ning

³⁸ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta direktiiv (EL) 2024/1711, millega muudetakse direktiive (EL) 2018/2001 ja (EL) 2019/944 seoses liidu elektrituru korralduse parandamisega (ELT L, 2024/1711, 26.6.2024), ELI: <http://data.europa.eu/eli/dir/2024/1711/oj>.

³⁹ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/943, milles käsitletakse elektrienergia siseturgu (uuesti sõnastatud) (ELT L 158, 14.6.2019, lk 54), ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/943/oj>.

⁴⁰ Euroopa Parlamendi ja nõukogu 13. juuni 2024. aasta määrus (EL) 2024/1747, millega muudetakse määruseid (EL) 2019/942 ja (EL) 2019/943 seoses liidu elektrituru korralduse parandamisega (ELT L, 2024/1747, 26.6.2024), ELI: <http://data.europa.eu/eli/reg/2024/1747/oj>.

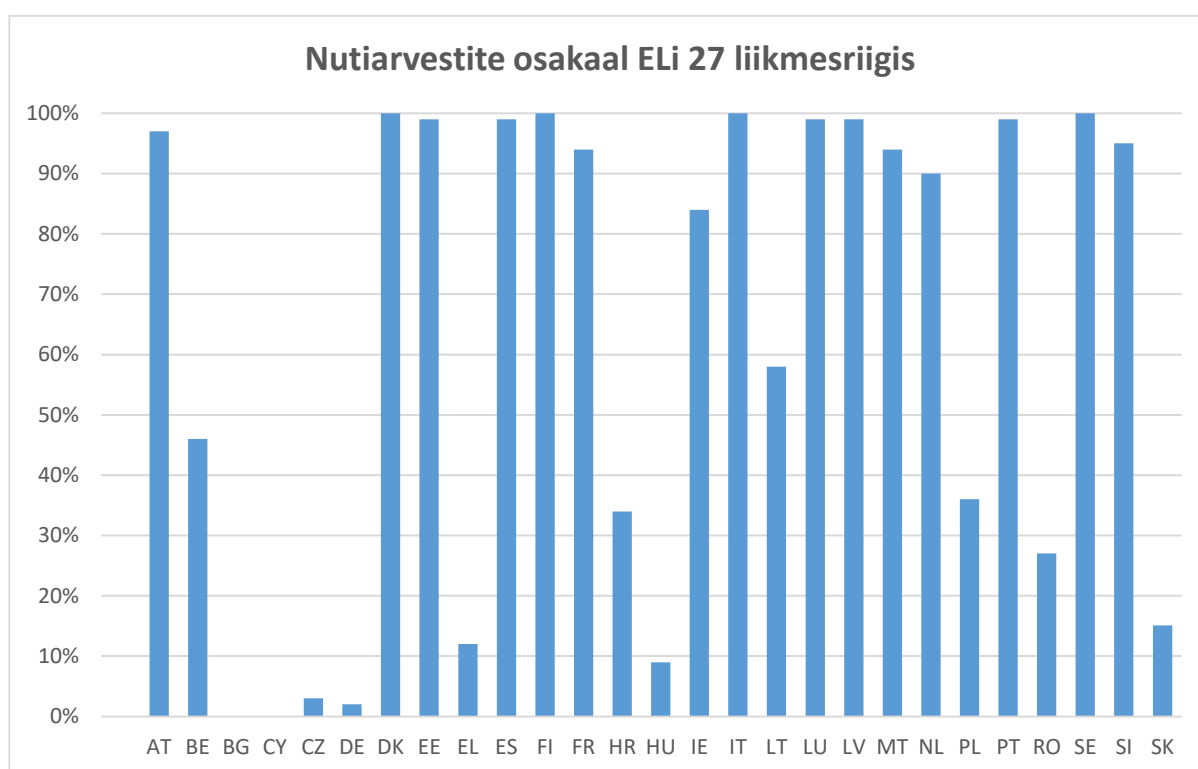
⁴¹ Võrgueeskirja õiguslik alus on määruse (EL) 2019/943 artikli 59 lõike 1 punkt e.

⁴² Rakendusakti õiguslik alus on direktiivi (EL) 2019/944 artikli 24 lõige 2.

⁴³ Euroopa Komisjoni Teadusuuringute Ühiskeskuse veebisait, „Code of Conduct for Energy Smart Appliances“, vaadatud 25. septembril 2025, URL: <https://ses.jrc.ec.europa.eu/development-of-policy-proposals-for-energy-smart-appliances>.

aitavad lõpptarbijatel saada selgeid kuluprognose ja kohandatud pakkumisi. Tänu sellele saavad nad teha teadlikke valikuid. Liikmesriikides, kus nutiarvestite kasutuselevõtt on olnud edukam, pakutakse juba tarbijatele hulгимүүgituru hindadega seotud tooteid, mis innustavad reageerima nõudluse poolel ja aitavad vähendada süsteemi kulusid.

Kuigi nutiarvestisüsteemide kasutuselevõtt ELis on märkimisväärselt edenenud, on olukord endiselt ebaühtlane. ACERi ja CEERi andmete põhjal oli nutikate elektriarvestite osakaal ELi 27 liikmesriigis 2024. aasta lõpus ligikaudu 60 %⁴⁴. Viisteist liikmesriiki on saavutanud enam kui 80 % suuruse osakaalu, kusjuures kümme neist on jõudmas täieliku katvuseni. Kaheteistkümnes liikmesriigis on osakaal endiselt alla 80 %, kusjuures seitse neist on maha jäänud kas viivituste tõttu asjaomaste süsteemide kasutuselevõtul või seetõttu, et nad ei ole veel otsustanud alustada ulatuslikku kasutuselevõttu. Nutiarvestite osakaal ELis on näha järgmisel joonisel.

Joonis 1. Nutiarvestite kasutuselevõtt ELis (ACERi ja CEERi 2024. aasta turuseire aruande ning ACERi koostatud riikide teabelehtede andmete põhjal) (juuli 2025).

Nutiarvestisüsteemidel peavad olema elektridirektiivi artiklis 20 sätestatud funktsioonid. Sellised funktsioonid nagu kontrollitud mõõtmisandmete esitamine ja andmete esitamine reaalajalähedase ajavahemiku kohta, mis vastab tasakaaluarveldusperioodile riigi turul, on väga olulised, et seada sisse energiateenused, mis hõlmavad hüvesid paindlike tarbimisharjumuste korral.

Lisaks vajavad tarbijad enne nutiarvesti paigaldamist või selle paigaldamise ajal asjakohast nõu ja teavet. See on tähtis, et suurendada tarbijate usaldust ja võimaldada teha teadlikke valikuid. Sellise nõu ja teabe eesmärk ei peaks olema üksnes suurendada tarbijate teadlikkust kättesaadavatest võimalustest, vaid ka parandada arusaamist sellest, kuidas paindlikkusel

⁴⁴ ACERi ja CEERi 2024. aasta turuseire aruanne energia jaemüügi kohta (september 2024) ning 2024. aasta seireandmed ACERi koostatud elektrienergia teemalistes riikide teabelehtedes (juuli 2025).

põhinevad seadmed (nt soojuspumbad, elektrisõidukite laadijad või nutikoduseadmed) saavad suhelda nutiarvestitega. See aitab kiirendada paindlikkuse tõhusat kasutamist jaeturgudel, edendades paindlike seadmete ja nutiarvestite taristu integreerimist praktikas.

Selleks et täielikult ära kasutada nutiarvestite potentsiaali ja hõlbustada paindlikkusteenuseid, on oluline ka koostalitlusvõimeline juurdepääs mõõtmis- ja tarbimisandmetele. Komisjon valmistab ette täpsemaid tehnilisi eeskirju, mis käsitlevad andmete koostalitlusvõimet tarbimiskaja jaoks. Mõõtmisandmete kättesaadavaks tegemine on tähtis mitte ainult tarbimiskaja teenuste toetamiseks, vaid ka selleks, et edendada uuenduslikke jaemüügipakkumisi ning anda tarbijatele võimalus aktiivselt hallata oma tarbimis- ja paindlikkuspotentsiaali.

Sellega seoses tõusevad esile kolm prioriteeti:

- **kiire kasutuselevõtt:** tuleb tagada, et nutiarvestid võetakse viivitamata kasutusele ja et neil on funktsioonid, mis võimaldavad dünaamilisi hindu, reaalaajalähedast tagasisidet ja koostalitlusvõimet sujuvaks ja turvaliseks andmetele juurdepääsuks;
- **koostalitlusvõimeline juurdepääs andmetele:** ELi nõuded, mis käsitlevad juurdepääsu andmetele, sealhulgas määrus (EL) 2023/1162,^{45,46} tagavad, et nii teenuseosutajad kui ka tarbijad saavad paindlikkusteenuste puhul hõlpsasti ja tõhusalt kasutada mõõtmis- ja tarbimisandmeid;
- **tarbijate kaasamine:** selleks et nutiarvestite kasutuselevõtt oleks täielikult tõhus, on vaja selget teavitustegevust, kodudes paiknevaid näidikuid ja digivahendeid, mis võimaldavad tarbijatel tarbimist ja energiakulusid kajastavaid andmeid vaadata ja mõista ning nende põhjal tegutseda.

2.5. Asjakohaste paindlike jaemüügilepingute edendamine

Paindlikud jaemüügilepingud võimaldavad tarbijatel suhelda hinnasignaali kaudu turuga, juhtida oma elektritarbimist ja vähendada oma arveid, võimaldades samal ajal paremini hallata tippkoormust. Need lepingud toetavad ka süsteemi tõhusust ja taastuvenergia integreerimist, innustades tarbima elektrit ajal, mil odavat ja vähese süsinikuheitega elektrit on rohkelt.

On olemas eri liiki paindlikke elektrivarustuslepinguid, mis sobivad eri tarbijaprofiilide jaoks:

- dünaamilise hinnaga lepingud,⁴⁷ mis põhinevad hulgimüügituru hindadel, annavad hinnasignaale, mis innustavad tarbijaid reaajas kohandama oma energiatarbimist. Sellised lepingud on eriti olulised tarbijate jaoks, kellel on paindlik vara (nt elektrisõiduk või soojuspump), kes saavad hõlpsasti oma tarbimist nihutada ja vähendada sellega märkimisväärselt oma energiaarvet;
- tarbimisajal põhinevad lepingud, millega jaotatakse ööpäev piiratud arvuks osadeks (nt päev/öö või tipptund / tipptunniväline aeg). Need lepingud on vähem keerukad ja paremini prognoositavad ning kättesaadavad lõpptarbijatele, kes saavad alaliselt nihutada oma tarbimist;

⁴⁵ Komisjoni 6. juuni 2023. aasta rakendusmäärus (EL) 2023/1162, milles käsitletakse koostalitlusnõudeid ning mittediskrimineerivat ja läbipaistvat mõõtmis- ja tarbimisandmetele juurdepääsu korda (ELT L 154, 15.6.2023, lk 10–40), ELI: http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2023/1162/oj.

⁴⁶ Määrusega (EL) 2023/1162 on loodud läbipaistev raamistik, mis võimaldab lõpptarbijatel ja õigustatud isikutel pääseda õigel ajal, hõlpsasti ja turvaliselt juurde kontrollitud varasematele ja kontrollimata reaalaajalähedastele mõõtmis- ja tarbimisandmetele. Määrusega on kehtestatud normid, mis hõlbustavad koostalitlusvõimet seoses turuosaliste juurdepääsuga andmetele ja andmevahetust turuosaliste vahel, edendades samal ajal energiateenuseid ja konkurentsijäeturul.

⁴⁷ Dünaamilist hinda nimetatakse sageli reaajas hinnaks (vt näiteks Florence School of Regulation, „Dynamic Retail Electricity Tariffs: Choices and Barriers“, 2020).

- hübriidlepingud, mis sageli hõlmavad nii kindlaksmääratud hinda kui ka paindliku hinnakujunduse elementi, tarbijate jaoks, kes soovivad, et nende energiakulud oleksid prognoositavamad. Need lepingud võimaldavad tarbijatel ära kasutada paindlikkust, vältides samal ajal täielikku kaitsetust hinnavolatiilsuse ees;
- tippajariife sisaldavad lepingud, mille kohaselt elektri hind tõuseb märkimisväärselt, kui nõudlus on väga suur või pakkumine piiratud (nt kui taastuvate energiaallikate panus on väike).

Nende lepingutega on tagatud tarbijatele piisav võimalus teha valik vastavalt oma võimele ja soovile paindlikult tegutseda.

Dünaamilise elektri hinnaga lepingud. Dünaamilise hinnaga lepingutes seotakse jaehind otse hulгимүүгитuru hinnaga, tavaliselt järgmise päeva või päevasisesel turul. Need lepingud võivad võimaldada tarbijatel, kellel on paindlikud varad ja tahe juhtida hinnariski – näiteks elektrisõidukite omanikel või nutikaid küttesüsteeme kasutavatel leibkondadel –, energiakuludelt tublisti kokku hoida, võimaldades saada kasu madalamatest hindadest, kui taastuveneeriat toodetakse küllaldaselt, samas kui pakkumine süsteemis on piiratud, on hinnad kõrgemad⁴⁸.

ACERi ja CEERi andmete⁴⁹ kohaselt on dünaamilise hinnaga lepingud leibkondadele kättesaadavad 16 liikmesriigis. Paraku kasutatakse neid märkimisväärselt vaid mõnes neist⁵⁰. Mitmes liikmesriigis, kus nutiarvestite levik on väga väike, ei pakuta dünaamilise hinnaga lepinguid üldse (v.a mõnel erandjuhul). Paindlike jaemüügipakkumiste puudumist neil turgudel selgitab vastava taristu puudumine, mis osutab sellele, et nõudluse paindlikkuse võimaldamiseks on tähtis kiirendada nutiarvestite kasutuselevõttu.

Dünaamilise elektri hinnaga lepingute õigusraamistik ja peamised põhimõtted. Elektridirektiivis on dünaamilise elektri hinnaga leping määratletud kui elektrivarustusleping, mis kajastab hindu hetketurgudel ajaintervallidega, mis on vähemalt võrdsed turu arveldamise perioodiga⁵¹. Kõigil tarbijatel, kellel on nutiarvesti, on õigus sõlmida dünaamilise elektri hinnaga leping vähemalt ühe tarnijaga ja iga tarnijaga, kellel on riigis rohkem kui 200 000 tarbijat. Dünaamilise hinnaga lepingud peaksid tagama tarbijatele põhjaliku ülevaate turuhinna kõikumisest, võimaldades neil sellele vastavalt reageerida. Üldeesmärk on, et dünaamilise hinnaga lepingu sõlminud lõpptarbijad kohandaksid paindlikult oma tarbimist ning aitaksid sellega leevendada hulgihindade järsku tõusu.

Elektridirektiivi artikli 11 lõikes 1a on sätestatud, et enne mis tahes lepingu, sealhulgas dünaamilise hinnaga lepingu sõlmimist või pikendamist tuleb teavitada tarbijaid koguhinnast ja selle jaotusest ning sellest, kas hind on kindlaks määratud, muutuv või dünaamiline. Kuigi dünaamilise hinnaga lepingute puhul ei ole tarnijatel võimalik teavitada tarbijaid lõpphinnast nädalaid ette,⁵² peaks tarnijatel olema võimalik selgelt teada anda, kuidas hetketuru hinnad kajastuvad tarbijahindades.

Lisaks peavad tarnijad seoses tarbijakaitsega kooskõlas direktiivi (EL) 2019/944 artikli 11 lõikega 2 teavitama lõpptarbijaid kõikidest võimalustest (nt väiksemad kulud tarbimise

⁴⁸ ACERi 2025. aasta turuseire aruande „Rewarding Flexibility: How retail contract choice can help unlock consumer flexibility“ andmete ja komisjoni enda arvutuste põhjal oleks elektritarbijate kokkuhoid kuni 40 %, kui nad läheksid üle dünaamilise hinnaga lepingule ja juhiks aktiivselt oma tarbimist.

⁴⁹ ACERi ja CEERi 2024. aasta turuseire aruande energia jaemüügi kohta (3. lisa tabel).

⁵⁰ ACERi poolt 2025. aasta juulis koostatud elektrienergia teemaliste riikide teabelehtede kohaselt on dünaamilise hinnaga lepingute osakaal suurem kui 5 % ainult mõnes liikmesriigis (Soome, Läti, Madalmaad, Rootsi ja Hispaania).

⁵¹ „Dünaamilise elektri hinnaga leping“ – elektrienergia tarnimise leping tarnija ja lõpptarbijaja vahel, mis kajastab hinnakõikumisi hetketurgudel, sealhulgas päev-ette- ja päevasisesel turgudel ajaintervalliga, mis on vähemalt võrdne turuarvelduse sagedusega.

⁵² Nagu nõutakse direktiivi (EL) 2019/944 artikli 10 lõikes 4.

nihutamisel ajale, mil hind on madalam, osalemine taastuenergia integreerimises), kuludest ja riskidest (nt järsk hinnatõus, arvete suurem volatiilsus tarbijate jaoks, kes ei ole paindlikud). Sama tähtis on teavitada lõpptarbijaid tehnilistest eeltingimustest, eelkõige sobiva nutiarvesti vajalikkusest.

Hübriidlepingud. Dünaamilise hinnaga leping ei pruugi sobida kõigile tarbijatele. Mõne tarbija olukord võib olla selline, et ta saab pakkuda dünaamilise hinnaga lepingu alusel vaid piiratud paindlikkust. Teised tarbijad võivad olla mures finantsriskiga kokkupuutumise pärast ajal, mil hinnavolatiilsus on suur.

Hiljutised järsud energiahinna tõusud on muutnud selle veelgi ilmsemaks ning osutanud vajadusele lepingu järele, mis pakub nii paindlikkust kui ka stabiilsust. Hübriidse hinnakujundusega lepingutes saavad kokku stabiilsus ja paindlikkus, mis võib olla ideaalne nendele tarbijatele, kes soovivad, et nende energiaarve oleks prognoositav, kuid on valmis ka raha kokku hoidma, kohandades elektri tarbimise viisi ja aega. Kombineerides prognoositavuse reageerimisvõimega, saab hübriidlepinguid kohandada vastavalt tarbijate erinevatele vajadustele. Nendega saab pakkuda teatavat kindlust koos teatava paindlikkusega, millega tagatakse tarbijatele suurem valik, kontroll ja kindlustunne oma energiatarbimise juhtimisel.

ACER ja CEER teevad vahet eri liiki hübriidlepingutel⁵³. Mõni hübriidleping on mõeldud selleks, et kaitsta tarbijaid järsu hinnatõusu eest, kajastades samal ajal siiski turusuundumusi. Näiteks kehtestatakse hinna ülempiir, et tarbijatel ei tekiks ootamatult suuri arveid. Teistes lepingutes pakutakse võimalust tarbida teatud ajavahemikus elektrit tasuta või allahindlusega, millega julgustatakse tarbijaid nihutama oma tarbimine ajale, kus kulud on madalamad. Samuti on olemas kohandatud lepingud elektrisõidukite jaoks, kus on ühendatud kindel hind tipptunnivälisel ajal ja nutilaadimise stiimulid. Selliste lepingutega saab hõlmata kahe-suunalise laadimise suutlikkuse, pakkudes tarbijatele konkreetseid stiimuleid ajal, mil hinnad on madalad, laadida ja ajal, mil nõudlus on tipus, salvestatud energiat võrku tagasi anda.

Selleks et toetada hübriidlepingute kasutuselevõttu, peaksid liikmesriigid looma regulatiivsed tingimused, mis võimaldavad tarnijatel katsetada uuenduslikke hübriidpakkumisi, tagades samal ajal läbipaistvuse, võrreldavuse ja tarbijakaitse. Et võimaldada tarbijatel teha teadlikke valikuid ja vältida segadust, on väga oluline teha sellised pakkumised nähtavaks hinnavõrdlusvahendite kaudu.

Näited liikmesriikidest⁵⁴

Soomes on hübriidlepingus⁵⁵ ühendatud kindlaksmääratud hind ja paindlik hind. Tarbijad maksavad tarbimise eest kindlaksmääratud hinda, kuid saavad oma arveid vähendada, nihutades tarbimise ajale, mil hind on odavam (nt kl 1.00–6.00). Neil on võimalik kasu saada energiamahuka tegevuse, näiteks elektrisõiduki laadimise või vee soojendamise õigest ajastamisest ning samal ajal vältida märkimisväärse hinnatõusu riski võrreldes dünaamilise lepinguga.

Soomes on olemas ka nii kindlaksmääratud hinda kui ka paindliku hinnakujunduse elementi sisaldav leping,⁵⁶ kus kindlaksmääratud hind on ühendatud igakuise tarbimise mõjuga –

⁵³ ACERi ja CEERi 2024. aasta turuseire aruanne energia jaemüügi kohta.

⁵⁴ Esitatud näited on mõeldud üksnes arutlusel olevat liiki lepingute näitlikustamiseks. Tegemist ei ole ammendava loeteluga ELis kättesaadavatest lepingutest.

⁵⁵ Leping „Välkky“, mida pakub Väre Ltd.

⁵⁶ Leping „Oomi Flex“, mida pakub Oomi Oy. Ettevõtja hinnangul maksab 90 % selle paindliku lepingu sõlminud tarbijatest tänu oma elektritarbimise ajastamisele vähem kui tarbijad, kellel on kindlaksmääratud hinnaga leping. Kui tarbijad ei ajasta oma tarbimist vastavalt, võib juhtuda, et neil tuleb maksta kindlaksmääratud hinnast rohkem. Rakendusel on oluline roll tarbijate teavitamisel kõige kulutõhusamast tarbimisajast.

tarbijatel on võimalik rakenduse kaudu saadud teabe põhjal kohandada oma elektritarbimist, et kasutada ära päevi ja tunde, mil elekter on odavam, ning vähendada sellega oma elektrikulusid.

Belgia leping,⁵⁷ kus ööpäev on jagatud kolmeks osaks, hõlmab tipptunniväliseid tunde, mil hind on madal, ja tunde, mil hind on väga madal. Tarbijad saavad nende ajavahemike kohta teavet rakenduse kaudu ja neil on võimalik oma tarbimist optimeerida. Elektrisõidukite omanikud saavad kasutada nutilaadimise funktsiooni.

Prantsusmaal pakutakse elektrisõidukite jaoks mõeldud lepingu⁵⁸ alusel laadimisjaama, spetsiaalset elektritariifi ja rakendust, mille kaudu kasutajatel on juurdepääs seire- ja nutilaadimisteenustele. Tarbijad saavad laadida oma sõidukeid ajal, mil hind on madal, ning laadimist ja säästu tänu nutilaadimise funktsioonile optimeerida.

Tippajatariifid. Elektrimääruse artikliga 7a on ette nähtud spetsiaalne tippnõudluse vähendamise toode, mis on mõeldud kasutamiseks üksnes elektri hinnakriisi ajal⁵⁹. Seda ajutist ja tähtajalist reguleeritud tippnõudluse vähendamise mehhanismi saab rakendada koos turupõhiste tippajatariifidega. Mõnes liikmesriigis tarnijad juba pakuvad oma tavapärase jaemüügitegevuse raames neid tariife, et innustada tarbijaid vähendama tarbimist ajal, mil hind on kõrge. Sellised kaubanduslikud tippnõudluse vähendamise tooted on osa jaemüügi valdkonnas toimuvast pidevast innovatsioonist ja tarbijate valikust.

Valiku suurendamine mitme elektrivarustuslepingu kaudu. Direktiivi (EL) 2019/944 muudetud artikliga 4 on tugevdatud tarbijate õigusi, kandes hoolt selle eest, et kõik lõpptarbijad mitte üksnes ei saa vabalt valida endale elektritarnija, vaid saavad ka sõlmida korraga rohkem kui ühe elektrivarustuslepingu ning omada selleks oma valdustes mitut ühe ühenduspunktiga ühendatud mõõtmis- ja arvelduspunkti. Seda võimaldavad nutiarvestisüsteemid ja kasutajapõhise mõõtmise tehnoloogia⁶⁰.

Sellel uuel sättel on oluline mõju paindlikkuse edendamisele jaemüügilepingutes. Eelkõige annab see tarbijatele võimaluse jaotada oma elektritarbimine eri lepingute vahel vastavalt koormuse laadile. Seega saavad tarbijad katta oma elektrivajadused, kasutades oma seadmete jaoks erinevaid lepinguid. Näiteks:

- elektrisõiduki laadimiseks võib valida dünaamilise või tarbimisajal põhineva lepingu, et optimeerida kulusid, nihutades laadimise ajale, mil hind on madal;
- soojustpumbast tuleneva küttekoormuse jaoks võib sõlmida tarbimisajal põhineva lepingu või, kui seade seda võimaldab, dünaamilise hinnaga lepingu või hübriidlepingu;
- leibkonna ülejäänud tarbimise võib katta tavapärase kindlaksmääratud hinnaga lepinguga, mis tagab igapäevase tarbimise prognoositavuse.

Jaotades tarbimise mitme lepingu vahel, saavad tarbijad vältida valikut „kõik või mitte midagi“, mille tegemine võib osutada vajalikuks olukorras, kus leibkonna kogu tarbimise jaoks sõlmitakse dünaamiline leping. Leibkonnad saavad ühendada stabiilsuse paindlikkusega, kaitstes osa oma tarbimisest mis tahes hinnariski eest ja samal ajal lähtudes paindlike koormuste puhul asjakohastest hinnasignaalidest.

⁵⁷ Leping „Empower Flexi-time“, mida ENGIE pakub suurema tarbimisega tarbijatele, kes saavad märkimisväärset osa oma elektritarbimisest ajastada (nt elektriautode, nutiakude või programmeeritavate energiamahukate seadmete puhul).

⁵⁸ Leping „MA Recharge Intelligente“, mida pakub ENGIE.

⁵⁹ Mis on välja kuulutatud kooskõlas määruse (EL) nr 2019/944 artikliga 66a.

⁶⁰ Direktiivi (EL) 2024/1711 põhjenduse 19 kohaselt on tänu mõõtmise ja kasutajapõhise mõõtmise tehnoloogia ning üldisemalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogia arengule tehniliselt võimalik kasutada samas valduses mitut tarnijat.

Koostoime võrgutasudega. Võrgutasud moodustavad märkimisväärse osa elektriarvest⁶¹ ja kuna investeeringud võrku lähiaastatel eeldatavasti suurenevad, kasvab nende tasude osakaal tõenäoliselt veelgi⁶². Kulused kajastavad võrgutasud võivad anda stiimuli nihutada nõudlust tipp tundidelt muule ajale, vähendada süsteemi üldkuluseid ja täiendada paindlikke jaemüügilepinguid⁶³. Tõhususe maksimeerimiseks peaksid tasustruktuurid kajastama süsteemi kuluseid, innustama koormust tipp tundidelt mujale nihutama ning jääma õiglaseks ja taskukohaseks kõigile kasutajatele, sealhulgas neile, kelle paindlikkuse potentsiaal on piiratud. Võrgu ülekoormuse vähendamine peaks kaasa tooma väiksemad süsteemikulud.

Kulused kajastavad võrgutasud võivad kooskõlas komisjoni 2025. aasta suunistega jaotusvõrgutasude kujundamise kohta⁶⁴ ühtlustada stiimuleid ja veelgi soodustada tarbimise nihutamist olukordades, kus tarnijad pakuvad dünaamilisi või hübriidlepinguid. Seepärast kutsutakse liikmesriike ja reguleerivaid asutusi üles tagama, et võrgutasud kajastavad kuluseid ja annavad paindlike jaemüügilepingutega kooskõlas olevaid paindlikkussignaale. See nõuab reguleerivate asutuste, võrguettevõtjate ja asjaomaste sidusrühmade vahelist tihedat koordineerimist.

Selleks et soodustada ja toetada paindlikkuse arengut, peaksid liikmesriigid koostöös reguleerivate asutuste ja tarnijatega eelkõige

- **mitmekesistama jaetooteid**, toetades dünaamiliste, tarbimisajal põhinevate ja hübriidlepingute kasutuselevõttu, millega piiratakse kokkupuudet turul esinevate riskidega, kuid säilitatakse samal ajal hinnasignaale, nii et tarbijad, kellel on erinev valmisolek ja võime riske võtta, saaksid valida paindliku lepingu;
- **soodustama innovatsiooni**, julgustades rakendama turul pakutavate uute toodete, näiteks hübriidlepingute jaoks katseprojekte ja regulatiivliivakaste; täiendama seda õiglase, ajaliselt piiratud ja asjakohaste sotsiaalselt kohandatud stiimulitega, et toetada paindlike pakkumiste ja nende kasutamist võimaldavate seadmete (nt elektrisõidukid, soojustpumbad, kontrollid) kasutuselevõttu. Need stiimulid peaksid olema hoolikalt struktureeritud, et vältida tagasilangust ning vähekaitstud ja energiaostuvõimetute leibkondade kõrvalejätmist;
- **tagama, et paindlikkusvõimaluste kasutamine jääb vabatahtlikuks**, läbipaistvaks ja kohandatuks tarbijate erinevatele vajadustele, pakkudes energiaostuvõimetutele ja vähekaitstud tarbijatele kaitsemeetmeid. Liikmesriigid peaksid hoolt kandma selle eest, et jaemüügipakkumised hõlmavad paindlikkusega kaasnevaid hüvesid, kaitstes samal ajal neid tarbijaid, kes on vähem võimelised osalema. Samuti peaksid liikmesriigid tagama, et tarbijad on hästi kaitstud ebaausate turundustavade, sealhulgas agressiivse telefonimüügi ja eksitava teabe eest, mis võivad viia selleni, et tarbija sõlmib dünaamilise hinnaga lepingu, mis ei vasta tema vajadustele;
- **tagama sobivate nutiarvestite kättesaadavuse ja optimaalse juurdepääsu andmetele**, kiirendades nutiarvestite kasutuselevõttu ja tagades andmetele juurdepääsu koostalitlusvõime nõuete (rakendusmäärus (EL) 2023/1162) täieliku täitmise,

⁶¹ Vastavalt ACERi ja CEERi 2024. aasta turuseire aruandele energia jaemüügi kohta moodustavad võrgukulud ELi keskmisest elektriarvest 24%. Varem oli nende osakaal veelgi suurem, kuid hiljutise elektriinna järsu tõusu tõttu moodustab tarbijate kantavate üldiste energiakulude peamise osa energia.

⁶² „Suunised, milles käsitletakse energiasüsteemi kulude vähendamiseks vajalikke tulevikukindlaid võrgutasusid“, COM(2025) 4010 final.

⁶³ Paindlikud jaotusvõrgu tasud võivad olla täiendavaks hoovaks paindliku tarbimise edendamisel. Mitu liikmesriiki juba kohaldavad vabatahtlikke öö-/päevatariife või muid tarbimisajal põhinevaid võrgutasusid (ACER, „Unlocking flexibility: No-regret actions to remove barriers to demand response“, 2025). Võrgutasu võidakse nõuda kas otse võrguteenuse lepingu kaudu või kaudselt energiavarustuslepingu kaudu.

⁶⁴ C ELT C, C/2026/126, 9.1.2026, ELI: <http://data.europa.eu/eli/C/2026/126/oj>.

võimaldades seeläbi tarbijatele ja teenuseosutajatele õigeaegset ja turvalist juurdepääsu teabele; tagama nutiarvestite katvuse, peaaegu reaajas andmetele juurdepääsu ja automatiseerimiskoodide miinimumstandardid kooskõlas ettenähtud funktsioonidega (elektridirektiivi artikkel 20), et tarbijad ja kolmandate isikute vahendid saaksid tõhusalt reageerida;

- **suurendama tarbijate teadlikkust**, andes selget teavet iga lepinguliigi eeliste, puuduste ja asjakohasuse kohta. See võib tähendada mitmesuguste teabevahetusplatvormide ja -vahendite kaudu ellu viidavaid selgeid ja lihtsaid kampaaniaid, mis hõlmavad hinnakujundust, arvete tüüpilist mõju erinevatele tarbijatele, riskistsenaariume ja kaebuste esitamise kanaleid;
- **nõudma, et elektritarnijad esitaksid** varasematel tarbimisandmetel põhinevaid **arvete võrdlusi**, millest on näha, mida tarbija maksaks dünaamilise, fikseeritud või tarbimisajal põhineva pakkumise korral. Tarnijad võivad kasutada enne tarbijaga lepingu sõlmimist ka sõltumatuid tarbija riskiprofiili koostamise meetodeid. Tarnijad peaksid olema kohustatud avalikustama riigi reguleeriva asutuse kehtestatud standardvormis asjakohase teabe riskide jaotamise ja tasustamispehmete kohta. Lisaks võiksid tarnijad lepingu täitmise ajal anda individuaalset teavet ja nõu, et aidata tarbijatel kohandada oma tarbimisharjumusi;
- **nõudma, et veebipõhised võrdlusvahendid sisaldaksid lisaks** erinevate dünaamilise hinnakujundusega toodete **hindadele ka** sellist teavet nagu **risk ja võimalik kokkuvõtte** tarbija jaoks võrreldes kindlaksmääratud hinnaga või muude ajapõhiste toodetega. Sellised vahendid peaksid olema neutraalsed, avaliku järelevalve all, et tagada usaldus, ja kättesaadavad tarbijatele, kelle digioskused on tagasihoidlikumad;
- **edendada** sellise **automatiseerimistehnoloogia** (nt koduste energiajuhtimissüsteemide ja nutitermostaatide, elektrisõidukite nutilaadijate ja nutiseadmete) **kasutamist**, mis aitab tarbijatel saada dünaamilisest hinnakujundusest kasu ilma pideva käsitsi sekkumiseta. Liikmesriike kutsutakse üles tuginema nutiseadmetega seotud riiklike algatuste väljatöötamisel koostalitlusvõimelisi energia nutiseadmeid käsitlevale ELi tegevusjuhendile, et soodustada koostalitlusvõimeliste ja avatud paindlikkusega seadmete kasutuselevõttu, selle asemel et töötada välja riiklikud lähenemisviisid, mis võivad põhjustada kütte-, ventilatsiooni- ja kliimaseadmete või kodumasinate ühtse turu killustumist⁶⁵;
- **pöörama tähelepanu e-kaasatusele ja võrdsele juurdepääsule**, seahulgas tagama, et piiratud digioskuste või ühenduvusega tarbijaid ei jäeta kõrvale. Meetmed võivad hõlmata veebiväliseid juurdepääsupunkte, abitelefone, paberipõhiseid võrdlusvahendeid ja sihipärast toetust tarbijaorganisatsioonide kaudu. Sellised meetmed on olulised, tagamaks, et paindlikud pakkumised on kättesaadavad kõigile leibkondadele, ja vältimaks ohtu, et neid kasutatakse digitaalsete tökete tõttu vähe;
- **tagama, et riiklikud tarbijaorganisatsioonid ja energeetikasektorit reguleerivad asutused töötavad välja lihtsad juhendid**, milles selgitatakse, millistele tarbijatele sobivad dünaamilised, tarbimisajal põhinevad või hübriidlepingud kõige paremini. Juhendites tuleks välja tuua ka vähekaitsitud ja energiaostuvõimetutele tarbijatele kättesaadavad sihipärased kaitsemeetmed, nagu vabatahtlik arve stabiliseerimine paindlikes lepingutes. Need mehhanismid kaitsevad leibkondi lühiajalise volatiilsuse

⁶⁵ Komisjon tagab, et tegevusjuhendile alla kirjutatud tootjate mudelid, mis on tunnustatud tegevusjuhendile vastavaks, on leitavad otsingu tegemisel Euroopa energiamärgisega toodete andmebaasis EPREL (https://energy-efficient-products.ec.europa.eu/eprel_en).

või ajutiste äärmuslike hinnatõusude eest, säilitades samal ajal stiimuli tarbimist nihutada, ning neid võib kavandada vabatahtlike lisameetmetena, haavatavatele rühmadele suunatud meetmetena või kriisiperioodidel aktiveeritavate ajutiste vahenditena;

- **jälgima edusamme ja andma nende kohta aru.** Liikmesriigid ja/või reguleerivad asutused peaksid jälgima dünaamilise hinnaga lepingute kasutuselevõttu ja mõju tarbijate elektrikuludele ning tulemustest aru andma, et anda teavet tõenditel põhinevate turukohanduste tegemiseks (elektridirektiivi artiklid 11 ja 59). Edusammude jälgimisel tuleks pöörata tähelepanu õiglasele jaotusele, tarbijate kaebustele ja kaitsemeetmete tõhususele, et tagada pidev tõenditel põhinev kohandamine. Sellega seoses on soovitatav jälgida ka muude paindlike jaemüügilepingute arengut, vaadeldes sarnaseid aspekte.

KOKKUVÕTE

Elektridirektiivi artikliga 5 on loodud struktureeritud, kuid paindlik õigusraamistik riiklikuks hinnasekkumiseks elektri jaeturul. Sellega on antud liikmesriikidele õigus reageerida konkreetsetele probleemidele, tingimusel et taotletavad eesmärgid on kooskõlas üldise majandushuvi ja elektridirektiivi põhimõtetega. See õigus võimaldab võtta kohandatud poliitikameetmeid, säilitades samal ajal energia siseturu sidususe. Artiklis 5 sätestatud kriteeriumidest juhindutakse ka kriisiga seotud sekkumiste rakendamisel elektrituru korraldust käsitleva direktiivi artikli 66a alusel, tänu millele on tagatud regulatiivne järjepidevus hädaolukordades. Võimaldades sekkuda vaid konkreetsetel juhtudel, millega tagatakse, et sekkumised on harvad ja ajaliselt piiratud, tugevdab direktiiv turu aluspõhimõtet, milleks on tarnijapoolne hinnakujundus. Sekkumisega peaksid kaasnema struktuursed meetmed, et edendada tõhusat konkurentsi või leevendada energiaostuvõimetust.

Artikliga 5 on loodud vastupidav ja kohandatav raamistik, milles pööratakse tähelepanu otsesele haavatavusele, seadmata ohtu ELi ühtse ja dünaamilise energiaturu pikaajalist arengut. Komisjon on tõstnud käesolevas aruandes esile tavad, et aidata liikmesriikidel parandada artikli 5 rakendamist. Komisjonil ei ole praeguses etapis kavas esitada seoses artikliga 5 uut seadusandlikku ettepanekut. Komisjon jätkab artikli 5 rakendamise jälgimist ja toetab paindlikkuse suurendamist jaeturgudel.

Hiljutiste arengusuundumuste jälgimisel on leidnud kinnitust, et tarbijakeskse, taskukohase ja vastupidava energiasüsteemi saavutamisel peetakse üha enam oluliseks jaemüügi paindlikkust. Dünaamilised, tarbimisajal põhinevad ja hübriidlepingud on kättesaadavad järjest rohkemates liikmesriikides ning neid toetavad nutiarvestite järkjärguline kasutuselevõtt ja selgemad andmetele juurdepääsu eeskirjad. Kui need tingimused on olemas, saavad tarbijad paremini osaleda aktiivselt turul, kohandada oma tarbimist, vähendada arveid ja aidata kaasa süsteemi üldisele tõhususele.

Samal ajal näitab analüüs, et on vaja teha täiendavaid edusamme. Paindlike elektri jaemüügilepingute kasutuselevõttu saab kiirendada elektridirektiivi ja elektrimääruse tõhusa rakendamise ja selliste sobivate raamistike väljatöötamisega, mis hõlbustavad paindlike pakkumiste kättesaadavust turul. Seepärast on liikmesriikidel ja reguleerivatel asutustel peamiste sidusrühmade ees oluline ülesanne soodustada paindlike jaemüügilepingute kasutuselevõttu ning aidata välja selgitada ja vähendada nende kasutamist pärssivaid takistusi.

Paindlikkust ei tohiks edendada valimatult. See peab jääma vabatahtlikuks, läbipaistvaks ja kohandatavaks tarbijate erinevatele vajadustele ning energiaostuvõimetutele ja vähekaitstud

tarbijatele tuleb pakkuda kaitsemeetmeid. Seda liiki jaemüügipakkumised on kõige tõhusamad seal, kus paindlikkust on tõepoolest võimalik rakendada; tarbijad, kes on vähem võimelised osalema, vajavad asjakohast kaitset.

Liikmesriike kutsutakse üles rakendama käesolevas aruandes esitatud häid tavaid, et toetada riiklike lähenemisviise paindlike jaeturu lepingute edendamiseks. Elektri dünaamilise hinnakujunduse tõhusaks toimimiseks vajavad tarbijad selget ja läbipaistvat teavet hindade ja elektritarbimise kohta, et teha teadlikke valikuid. Konsultatsiooni⁶⁶ käigus saadud tagasiside kinnitab, et usalduse loomiseks on hädavajalikud läbipaistvus ja võrreldavus ning et peamised takistused on endiselt puudulik juurdepääs nutiarvestitele ja andmetele. Ilma sellise toetuseta võib arvete ootamatu suurenemine vähendada usaldust ja aeglustada üleminekut paindlikumale nõudlusele.

Samal ajal on tähtis toetada muude paindlike lepingute, näiteks tarbimisajal põhinevate lepingute ja hübriidlepingute kasutuselevõttu, et rahuldada laiema tarbijaskonna vajadusi. Üldsuselt saadud tagasiside näitab tugevat toetust hübriidmudelitele kui lahendusele, mis tasakaalustab hinnasignaale ja tarbijakaitset. Tuleks kehtestada kaitsemeetmed, kandmaks hoolt selle eest, et kõik lepingud jäävad vabatahtlikuks, läbipaistvaks ja arusaadavaks, pöörates erilist tähelepanu neile tarbijatele, kes võivad olla vähem suutlikud hindama selliste lepingutega seotud riske ja võimalusi. Sidusrühmad rõhutasid ka, et vaja on proportsionaalset kaitset, eelkõige vähekaitsitud tarbijate jaoks, hoiatades samal ajal karmide meetmete eest, mis võivad nõrgendada tõhusaid hinnasignaale.

⁶⁶ Komisjoni avalik konsultatsioon teemal „Kodanike energiapakett – tarbijate kaitsmine ja nende mõjuvõimu suurendamine õiglasel üleminekul“ (algatus nr 14737), portaali „Avaldage arvamust!“, vaadatud 25. septembril 2025, URL: https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/14737-Citizens-Energy-Package-protecting-and-empowering-consumers-in-the-just-transition_en.